

Äldreboendet – en plats för självbestämmande och omfattande omsorg: utmaningar i pandemins tid

Svensk socialpolitisk förenings studiedag
Bostad först eller aldrig?

3 november 2020

Marta Szebehely

marta.szebehely@socarb.su.se

Professor emeritus i socialt arbete,
Stockholms universitet

Äldreboenden igår och idag

- Två rötter som möttes i Ädelreformen 1992: ålderdomshemmet (med arv från fattigvården) och sjukhemmet (del av sjukvården)
- Plus servicehus från 1970-talet
- Efter Ädel är allt "särskilt boende" – i praktiken många namn: äldreboende, vårdboende, omsorgsboende, vård- och omsorgsboende, servicehus, gruppboende, demensboende...
- Från institution till egen bostad med tillgång till omsorg dygnet runt

Äldreboendet – en plats för både liv och död

- Plats för vård, omsorg, socialt liv – både privatliv och gemenskap
- Fortfarande 'sista anhalten' – men inte 'den stora skräcken'
- Alla vill inte bo hemma till varje pris – de flesta föredrar äldreboende framför omfattande hjälp i hemmet (Vårdanalys 2015)
- Äldreboendet har blivit mer hemligt men hemmet mer institutionslikt?
- Hemmaboendeideologin har sina gränser!

| DN Debatt

DN Debatt. ”Tvångsvård i hemmet när äldre nekas omsorgsboende”



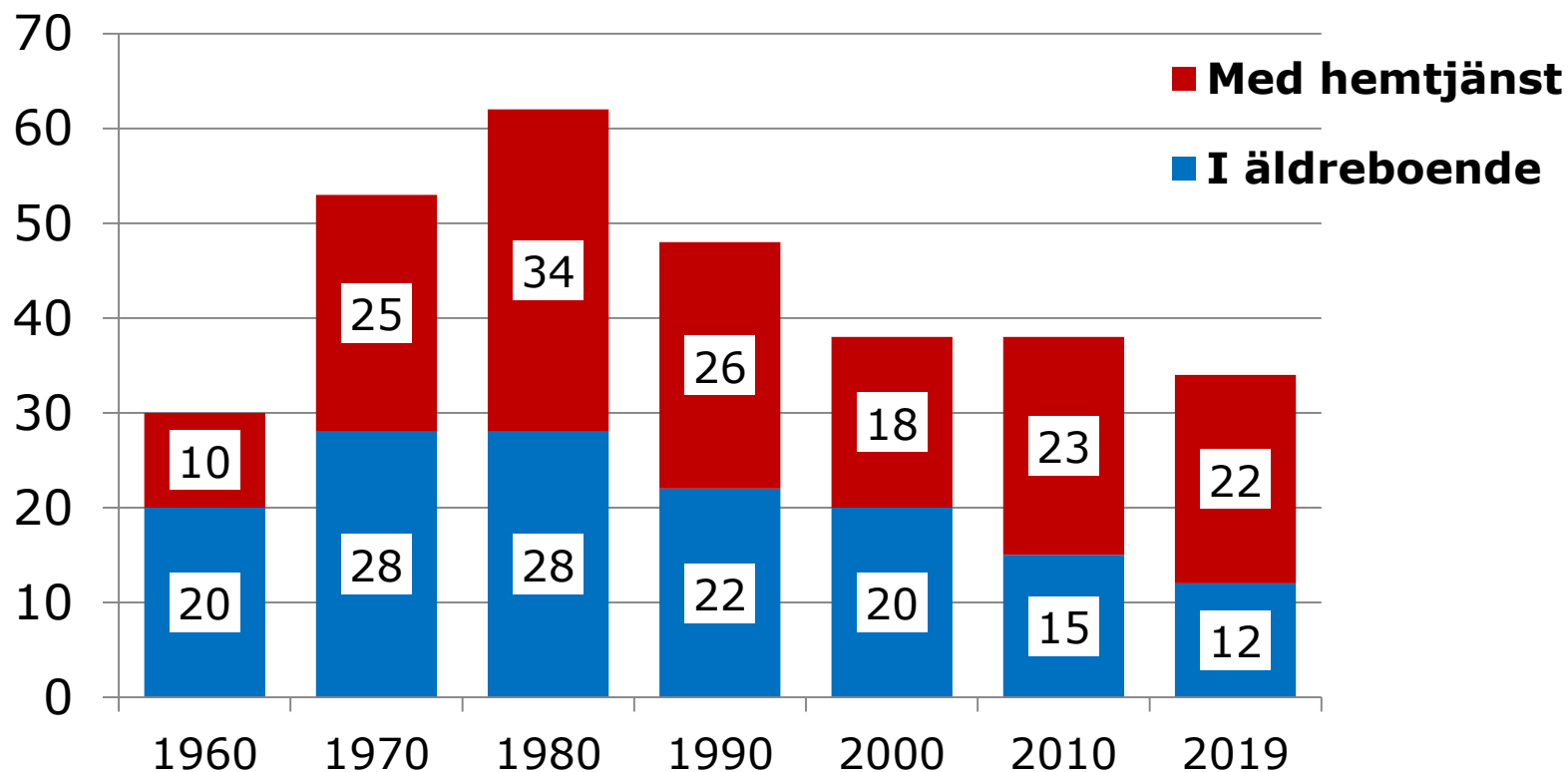
PUBLICERAD 2013-10-18

Humanare äldreomsorg. Trots sjukdom, flera svåra fall i hemmet och en uttryckt önskan om att få plats på äldreboende tvingas jag bo kvar hemma. Välbefinnande, trygghet och självbestämmande är målen med äldreomsorgen, enligt Socialtjänstlagen. Jag upplever inget av detta, skriver Gertrud Sigurdsen, Sveriges socialminister 1985-89.

Gertrud Sigurdsen, socialminister 1985-89, i DN Debatt 2013

Allt svårare att få plats i äldreboende

Sedan 2000 har närmare var tredje plats i äldreboende försvunnit



Andel (%) av befolkningen 80+ med äldreomsorg 1960 - 2019

Hemtjänsten har inte kompenserat - mycket få får lika mycket hjälp som i ett äldreboende

Svårare att koordinera omsorg för äldre som bor hemma än i äldreboende

- Minskningen av äldreboenden drabbar anhöriga – färre platser → mer ansvar, nya roller och oro för anhöriga
- Hemtjänsten upplevs som otrygg för äldre med omfattande behov – anhöriga vill ha fler äldreboenden
- Den äldre möter i snitt 16 olika från hemtjänsten under 2 veckor (ökning från 12)
- Stort samordningsansvar för anhöriga till äldre med omfattande omsorgsbehov som bor hemma – organisatorisk omsorg en belastning för anhöriga – särskilt kvinnor (Ulmanen 2015)
- Flytten till äldreboende – ofta en lättnad

Vem bor på äldreboende idag?

- Färre platser → sjukare äldre - 86 år i genomsnitt vid inflyttning
- Nära 8 av 10 är 80+, 2/3 lider av demens
- Hälften lever högst två år efter inflyttning – var femte dör inom ett halvår, men var femte lever mer än 3,5 år
- Studie från Stockholm: fler “korttidsdöda”
 - 2006: de 10 procent som levde kortast tid i äldreboende levde 85 dagar
 - 2012: 8 dagar (Schön m fl 2016)
- En plats för både liv och död – en utmaning både i pandemitider och i vanliga fall

Covid-19 har drabbat äldreomsorgen hårt – särskilt äldreboenden

- 46 procent av alla covid-döda i äldreboenden
- Alla äldreboenden har inte drabbats, men några har drabbats mycket hårt
- Inte unikt för Sverige
- Äldre i äldreboenden är...
 - multisjuka/sköra
 - bor tätt tillsammans och umgås i vardagen
 - får omfattande kroppsnära omsorg av stort antal anställda med varierande utbildning
 - bor i byggnader som är byggda för att möjliggöra ett normalt liv snarare än hindra smittspridning

Två nya rapporter från WHO och OECD

- I de flesta länder i pandemins början fokus på sjukhus - fr a intensivvården – äldreomsorgen bortglömd
- Äldreomsorgen generellt eftersatt i förhållande till sjukvården:
 - Underfinansierad, fragmenterad, otillräcklig utbildning och bemanning, dåliga anställningsförhållande
- **Pandemin har satt fokus på brister som funnits och påtalats i många år**

Problematiska arbetsförhållanden också i svenska äldreboenden

- Enhetschefer har ansvar för fler anställda än i andra yrken och glesare kontakt med anställda än i resten av Norden
- Mycket färre sjuksköterskor än i Norge
 - En sjuksköterska på 25 boende (vardag, dagtid)
 - På helgen en på 150 boende
- Undersköterska största yrkesgruppen – varierande utbildning, inte skyddad yrkestitel (men ska bli!)
- 28 procent av alla usk/vb är timavlönade
- Var femte månadsanställd saknar adekvat utbildning – mycket fler bland timavlönade

Äldreomsorgspersonal har sämre arbetsvillkor än arbetsmarknaden i stort

- Sämre anställningsförhållanden
 - Fler timanställda
 - Mer oönskad deltid
 - Mer delade turer
 - Mer obekväma arbetstider
 - Låg lön: Sex av tio oroar sig för att lönen inte räcker
- Mer fysiskt och psykiskt belastande arbetsmiljö
- Äldreboenden har högst sjuktal av alla brancher
- Ökad tidspress, fler känner sig otillräckliga

En problematisk arbetsmiljö som försämrats

NORDCARE	2005	2015
Kroppsligt trött efter arbetet (i stort sett alltid)	29	41
Psykiskt uttröttad efter arbetet (i stort sett alltid)	16	26
Har allvarligt funderat på att sluta	40	50

Szebehely, Stranz & Strandell 2017

Mycket starkare ökning och högre nivå än i resten av Norden

Pandemin har drabbat en utsatt arbetsgrupp i en pressad situation

- För att stå bättre rustade krävs
 - Bättre utbildning – och förutsättningar att använda utbildningen
 - Arbetscheman som medger återhämtning
 - Fasta anställningar
 - Mer tid
 - Mer stöd
 - **MER RESURSER**
- Dock: i internationellt perspektiv har vi bra äldreboenden – småskaliga, hög boendestandard, mer individanpassat, mer självbestämmande, mer utrymme för socialt liv, ofta nära till anhöriga
- **Släng inte (det sociala) barnet med badvattnet**
 - det var inte bättre före Ädel !

Referenser och lästips

OECD (2020) [Who Cares? Attracting and Retaining Care Workers for the Elderly](#)

Schön, Lagergren & Kåreholt (2016) [Rapid decrease in length of stay in institutional care for older people in Sweden between 2006 and 2012](#)

Szebehely (kommande 30 nov 2020) *Internationella perspektiv på covid-19 i äldreboenden* (arbetsnamn) Rapport för Corona-kommissionen

Szebehely, Stranz & Strandell (2017) [Vem ska arbeta i framtidens äldreomsorg?](#)

Ulmanen (2015) [Omsorgens pris i åtstramningstid. Anhörigomsorg för äldre ur ett könsperspektiv](#) (Doktorsavhandling)

Vårdanalys (2015) [Hemtjänst, vård- och omsorgsboende eller mitt emellan?](#)

WHO (2020) [Preventing and managing COVID-19 across long-term care services: Policy brief, 24 July 2020](#)